МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ КРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ НІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни «Державне регулювання економіки»
обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Облік і аудит

за темою - Державне регулювання економіки як функції держави

Харків 2022

ЗАТВЕРДЖЕНО
Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2022 № 8

СХВАЛЕНО
Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного університету
внутрішніх справ
Протокол від 22.08.2022 № 1

ПОГОДЖЕНО
Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2022 № 8

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління, протокол від 15.08.2022 № 1

Розробники: старший викладач циклової комісії економіки та управління, к.е.н., спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, Цимбалістова О.А.

Рецензенти:

1. Старший викладач циклової комісії економіки та управління КЛК ХНУВС, к.е.н., спеціаліст вищої категорії, викладач – методист, Харченко М.В.
2. Завідувач кафедри міжнародних економічних відносин та адміністрування Кременчуцького інституту ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», к.е.н., доцент Єфременко А.Г.

План лекції:

1. Види ринкового саморегулювання
2. Функції держави в сучасній економіці
3. Сутність і методи державного регулювання економіки
4. Теорії макроекономічного регулювання
5. Система органів державного регулювання економіки

Рекомендована література:

Основна

1. Державне антимонопольне регулювання : підручник: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. 480 с.

2. Сохацька О.М., Роговська-Іщук І.В., Вінницький С.І. Фундаментальний та технічний аналіз цін товарних та фінансових ринків: навчальний посібник Київ: Кондор-Видавництво, 2014. 358 с.

3. Б. М. Марков Антимонопольне регулювання: зарубіжний досвід та межі його адаптації до реалій україни / Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" № 3, 2014р.

4. Барінов В. В., Скорик Г. І. Державне регулювання економіки : навчальний посібник Л.: Нац. ун-т "Львів. політехніка" 2012. 457 с.

5. Сментина Н.В. Національна економіка: навчальний посібник Одеса: ОНЕУ, 2012. 315 с.

Додаткова

6. Єфименко Т.І., Черевиков Є.Л., Павлюк К.В. та ін. Державне приватне партнерство в системі регулювання економіки : Монографія 2012. 372 с.

7. Карлін М.І. Державні фінанси розвинутих країн: навчальний посібник Львів: «Новий світ-2000», 2010. 484с.

8. Ковтун О.І. Державне регулювання економіки : курс лекцій Київ: Ліра-М, 2014. 388 с.

9. Михасюк І.Р. Державне регулювання економіки : Підручник Київ: Ліра-М, 2013. 216 с.

10. Кизим М.О. , Іванов Ю. Б., Зінченко В. А., Іванова О. Ю., Чечетова-Терашвили Т.М. Державне регулювання економіки: проблеми та перспективи : Монографія Харків : ІНЖЕК, 2014. 287 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

11. Національний банк України. URL: режим доступу: http://www.bank.gov.ua/

12. Міністерство фінансів України. URL: режим доступу: http://www.minfin.gov.ua/

13. Фінансовий портал №1 в Україні . URL: режим доступу: http://finance.ua/
14. Урядовий портал. URL: http://www.kmu.gov.ua/

Текст лекції

1. Види ринкового саморегулювання

Найбільш агрегованим об'єктом ДРЕ є економічна система держави, тобто об'єктом ДРЕ і макроекономіки є тими самими. У зв'язку з цим методологічною основою ДРЕ є економічна теорія і передовсім макроекономіка.

Основними елементами економічної системи (скорочений варіант) є:

– Форми власності (приватна, державна)

– Координаційний механізм (ринок, ієрархія)

Переваги ринкової економічної системи:

– Реально діюча система, яка доказала свою дієвість

– Функції ринку (розподільна, регулююча, інформаційна, контрольна)

– Ринок забезпечує матеріальне стимулювання, повна матеріальна відповідальність (банкрутство стимулює НТП)

– Ринок вирішує проблему дефіциту

– Ринок зводить воєдино ізольовані самостійні рішення ринкових суб'єктів відбираючи найбільш раціональні, ефективні.

Вади ринку: (неспроможність ринку забезпечити ефективний за Перерозподіл обмежених ресурсів).

1. Неспроможність конкуренції себе підтримувати породжує монополію (Централізація і концентрація капіталу). Виняткове становище монополістів неефективну діяльність (Монополіст не завжди зацікавлений вдосконалювати продукцію) підвищує ціну. Більш того монополії здатні і політичну небезпеку, тому що економічна влада і політичний вплив тісно пов'язані між собою (Держава бориться з монополією підтримує конкуренцію за допомогою антимонопольного законодавства)

2. Неспроможність ринку забезпечувати людей суспільними благами.

Суспільні блага мають дві властивості:

– Споживаються усім суспільством (Греблі, маяки, армія) або його частиною (освітлення вулиць);

– Не виключність із споживання.

Індивідуальні блага мають протилежні властивості.

3. Зовнішні ефекти – це ефекти які невідображені в ціні.

Підприємство яке породжує негативні екстерналії перекладає частку витрат на інших, а те яке створює позитивні екстерналії бере на себе частку

витрат за реалізацію чужих інтересів.

Негативні екстерналії усуває держава (Штрафи, позбавлення ліцензії і т.д.)

Позитивні екстерналії держава посилює за допомогою матеріального стимулювання.

4. Неповнота ринків (Дефіцит або надлишок). Держава за допомогою централізованого планування намагається усунути цю ваду.

5. Інтерналії – (асиметрична інформація) на будь якому ринку у виробника (продавця) тому держава встановлює гости (ГОСТ)

6. Економічна нестабільність економіка розвивається циклічно (економічний цикл: спад, депресія, пожвавлення, зростання як фази економічного циклу). Держава щоб позбавитися економічних криз здійснює фіскальну, монетарну політику, політику доходів, інвестиційну антициклічну.

2. Функції держави в сучасній економіці

Основні функції держави:

– Політична (забезпечення цілісності держави);

– Соціальна (забезпечення прав і свободи громадян);

– Економічна (створення передумов ефективної економіки). Економічні функції держави:

– Усунення вад ринку;

– Забезпечення економіки необхідною кількістю грошей (прерогатива держави);

– Формування правових засад функціонування економіки. Верховна Рада приймає економічні закони.

– Перерозподіл доходів – ринок це нерівність. Розподіл доходів відбувається за принципами оплати по труду, по капіталу (К. Маркс). Сучасні економісти називають цей принцип ефективності капіталу.

Основне право людини – право на життя, яке може порушуватися ринком тому держава для зменшення нерівності в доходах здійснює перерозподіл доходів через різноманітні соціальні програми, трансфертні платежі, акцизи.

3. Сутність і методи державного регулювання економіки

Державне управління економікою – це організуючий, регулюючий вплив держави на економічну діяльність суб’єктів ринку з метою її впорядкування та підвищення результативності.

Основними функціями управління є організація планування регулювання, кадрове забезпечення (мотивація), контроль.

Дуже сильна система мотивація у Японії (пожиттєвий найм, принцип старшинства).

Управління будь яким процесом починається з того, що цей процес виокремлюють як певний об’єкт. Для впливу на нього з метою реалізації

потрібних цілей створюється відповідна організація, яка здійснює планування заходів спрямованих на досягнення цілей. Коли створену організацію та визначено плани її діяльності, встановлюється правила поведінки кожного члена організації в межах планових заходів, підбирається персонал здатний здійснити намічене. Виникає динаміка управління яка потребує постійного контролю.

ДРЕ є складовою частиною процесу відтворення. Його об'єктивна необхідність пояснюється потребою подолання вад ринкового саморегулювання та виконання економічних функцій держави. ДРЕ є чистим суспільним товаром, споживачами якого є всі члени суспільства, суб'єкти господарювання громадські організації. Цей товар перетворюється у суспільне благо у тому разі, колі державне регулювання забезпечує економічну ефективність і соціальну справедливість.

ДРЕ – це система централізованих заходів, які проводить держава за метою утримання економічної системи в даному стані, або забезпечити її розвитку на перспективу.

Суб'єктом ДРЕ стає держава в особі державних органів (Президента, парламенту, уряду, місцевих адміністрацій).

Первинним суб'єктом ДРЕ є людина (громадянин). У демократичному суспільстві (громадянин-споживач) висловлює і захищає свої інтереси як борець за допомогою механізму голосування.

Найбільш агрегованим об'єктом ДРЕ є економічна система держави, тобто об'єкти ДРЕ і макроекономіки є самими у зв'язку з цим, методологією ДРЕ є економічна теорія і передовсім макроекономіка.

Об'єктами ДРЕ є також:

– Економічні підсистеми (економіка регіонів, народно-господарських комплексів, сектори економіки, стадія відтворення:

1) Виробництво;
2) Розподіл;
3) Обмін;
4) Споживання.

– Соціально-економічні процеси (економічні цикли, демографія, зайнятість, інфляція, НТП, екологія, кон'юнктура ринку).

– Відносини (грошово-кредитні, зовнішньо-економічні, фінансові);

– Ринки (товарів і послуг, цінних паперів, валюти, інвестиції, капіталів). Безпосереднім об'єктом ДРЕ є діяльність підприємств (організацій, установ, закладів, державних органів, домашніх господарств).

Методи ДРЕ – це способи впливу держави на сферу підприємництва інфраструктури ринку некомерційний сектор економіки з метою створення умов їх ефективного функціонування відповідно до напрямів Державної економічної політики.

Кожний метод ґрунтується на використанні сукупності інструментів (регуляторів, важелів).

Класифікація методів ДРЕ:

1. За формами впливу :

Прямі, які безпосередньо регламентують розвиток різних елементів і процесів ринкової економіки. До основних інструментів прямих методів ДРЕ:

- Різні нормативно-правові акти;
- Державні замовлення;
- Плани соціально-економічного розвитку;
- Цільові комплексні програми;
- Державний бюджет.

Непрямі, які опосередковано впливають на розвиток економіки та передбачають створення умов господарювання, що дають змогу розвивати економічні процеси у єдиному напрямі з Держ. Економічно політикою.

Вони реалізуються через інструменти :

- Монетарної;
- Фіскальної;
- Інвестиційної;
- Інноваційної;
- Амортизаційної;
- Та інших напрямків економічної політики держави.

2. За способами впливу:

Правові, спрямовані на встановлення обов'язкових для виконання норм поведінки на ринку тобто створення законодавчої бази. Форми:

- Конституція і Закон України;
- Укази Президента України;
- Постанови і інші нормативні акти Верховної Ради, Кабінету Міністрів;
- Постанови та інші нормативні акти державних обласних адміністрацій і органів місцевого самоврядування.

Адміністративні, реалізуються через Ієрархію управління економікою за допомогою виконання обов'язкових посадових інструкцій, розпоряджень і обов'язків.

Основними інструментами є:

- Державне замовлення;
- Ліцензія;
- Санкції;
- Стандарти;
- Норми;
- Ціни.

Економічні, передбачають створення сприятливих економічних умов для розвитку суспільного виробництва та поліпшення якості життя.

Пропагандистські, полягають у звернені представників органів влади до честі і совісті людей для виховання патріотизму у суспільстві та почуттів національної гордості.

Реалізація цих методів можлива на основі позитивного іміджу державних

службовців.

4. Теорії макроекономічного регулювання

Теорії макроекономічного регулювання:

1) Меркантилізм (перша економічна школа XIII-XVII ст.).

Суть теорії полягала в тому що держава має грати активну роль в економічному житті країни з метою збагачення країни та короля. Давала рекомендації королю стосовно розвитку міжнародної торгівлі, заохочення експорту і створення імпорту.

2) Фізіократи (економічна школа Ф-Кіне XVIII ст.), представники якої вважали що джерелом багатства є праця у сільському господарстві тому рекомендували урядом розвивати саме що галузь.

3) Класична (саморегулювання) Найвидатніші представники А. Сміт і Д. Рикардо (друга половина XVIII- початок XIX ст.)

Основним регулятором економічних процесів визначає ринковий механізм (основна ідея А. Сміта - ідея лібералізму)

4) Майтузіанство (Роберт Мальтус «Досвід про закон народа-населення» (1798р.) Доводив що при відсутності спеціальних заходів збоку держави не контрольоване зростання населення призведе до перенаселення і зубожіння суспільства до краху усієї економічної системи).

5) Марксизм (економічна школа заснована на вченні К. Маркса

«Пролітарська політекономія» яка обґрунтовує необхідність знищення приватної власності на ЗВ, заміни стихійного ринкового розвитку цілеспрямованим впливом держави на соціально-економічні процеси за допомогою плану на основі суспільної , загальнонародної, державної власності. Макроекономічні пропорції повинні формуватися свідомо.

6) Кейнсіанство – напрямок розвиток економічної теорії засновником вважають видатного англійського економіста Дж. М. Кейнс який обґрунтував необхідність практичне значення ДРЕ, головним інструментом ДРЕ він вважав фіскальну політику, а найважливішим об’єктом - інвестиції, процентні ставки. Кейнс вважав, що держава має впливати на ринок з метою збільшення попиту оскільки причина капіталістичних криз – перевиробництво товарів (інструменти: фіскальна політика та пряме створення державою робочих місць).

7) Неокласична (назва школи неокласична теорія монетаристів І.Фішер М. Фрідмен).

Пропонували використовувати не на попит а на пропозицію. Головним регулятором є ринок а держава може лише не прямо впливати на економіку. (Регулювання грошового обігу).

5. Система органів державного регулювання економіки

Функції та повноваження державних органів у сфері регулюванні економіки:

1) Президент виступає гарантом конституції, формує стратегію

соціально-економічного розвитку країни, подає щорічне посилання Президента Верховній Раді.

Здійснює правове регулювання економічних відносин, кадрову політику та деякі організаційні функції.

2) Верховна Рада є єдиним органом законодавчої влади в Україні. У рамках здійснення державного регулювання ВР відповідає за:

- Прийняття законів;
- Затвердження Державного бюджету та внесення змін до нього;
- Визначення засад внутрішньої та зовнішньої політики.

3) Кабінет Міністрів України здійснює наступні функції які відображені в конституції України:

– забезпечує економічну самостійність України, здійснення внутрішньої, зовнішньої політики України;

– дбає про проведення фінансової інвестиційної, соціальної політики України.